

חטא המרגלים

פרשת שלח-לך, (שיחה 3) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
[הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

בעת שנשלחו נציגי השבטים לחקור את הארץ, משה קרא להושע בן נון 'יהושע' באומרו: "יה יושיעך מעצת מרגלים" (סוטה לד:). – וננסה להבין:

1. איזו "עצה" מיוחדת היתה למרגלים. ואם משה חשש ממנה, מדוע לא התייחס לאותה עצה בטענות ומענות בעת הויכוח שלאח"כ, כאשר חזרו מהשליחות?
2. למה משה לא התפלל גם עבור שאר 11 הנציגים, ודאג רק עבור יהושע?
3. מכל שמות קודש שיש לה', מה העדיפות של שם קודש "י-ה" דוקא?
4. מדוע נחשב נסיון "מרגלים" ה"מכה בפטיש" של כל עשרת נסיונות בניי במדבר והגרוע ביותר שבהם, שהרי רק בגללו נגזר: "במדבר זה יפלו פגריכם" (יד, כט) ולא זכו להכנס לא"י.
5. ונוסיף ונשאל:
אמנם פשוטי המקראות מוכיחים שנפל עליהם אימה ופחד מההתמודדות ה**צבאית** הצפויה להם: "אפס כי עז העם היושב בארץ, והערים בצורות מאד". (יג, כח). ועוד הזכירו "עמלק יושב בארץ הנגב", ומפרש מדרש תנחומא, (קטע ט) שהמרגלים הזכירו אותו רק בכדי להפחיד את בניי, כמו שמזכירים למי שנלקה פעם ע"י רצועה, מראים לו את הרצועה שלקה בה.
- אך חז"ל חפשו טעמים נוספים, בְּנִבְכֵי-שְׁמוֹתֵיהֶם, באומרם: "מרגלים לא נתכוונו אלא לבושתה של ארץ ישראל" (סוטה לד:), כלומר, לא רק מכשול של "פחד" פשוטו כמשמעו.
- וגם **ספר הזוהר** (ג/קנח). מחפש טעם אחר, כמובא משם ב"מסילת ישרים" (סוף פרק יא): "מיראתם פן ימעט כבודם בכניסת הארץ שלא יהיו הם נשיאים לישראל ויעמדו אחרים במקומם".

למה לחז"ל להוסיף על המקרא? וכן פירוש זה של הזוהר [שחששו לכבודם], מעורר שאלות נוספות:

- א. מניין למרגלים שיחליפו אח"כ את המנהיגים?
- ב. איפה זה נרמז בקרא?
- ג. ועוד, הייתכן לצדיקים, שייכשלו ביצה"ר כה שפלי? והרי המדרש מבאר: "שהיו צדיקים בפני ישראל ובפני משה, ואף משה לא רצה לשלחם מדעת עצמו עד שנמלך בהקב"ה על כל אחד ואחד מהם ושאל: "ראויים הם?" וענהו ה' "ראויים הם" (דכתיב "על פי ה' - מדרש במד"ר טז/ה).

כנראה שפתרון חידה זו [שאלה 5] הוא בספר דברים (א, כו) –
"ולא אביתם לעלות ותמרו את פי ה'", ורק אח"כ נימקו: "ותרגנו באהליכם... לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו, אנה אנחנו עולים, אחינו המסו את לבבנו, עם גדול ורם ממנו".
כלומר, הסירוב וההמרדה באו עוד לפני הטיעונים. מכאן ידעו חז"ל שמהו עמוק יותר מסתתר כאן מאשר הטענה של חשש סכנה, ובמיוחד ל"צדיקים וכשרים" קָאָלוּ.

כאן נתייחס גם לתמיהה גדולה.

הרי יָדְעו כולם שכל ענייניהם היו ע"י נסים. – ניזונו מִמֶּן וּשְׁלָיו בכל יום, וראו ענני כבוד מקיפים אותם ומיישרים לפנייהם את הדרך. בארה של מרים מיטלטלת לפנייהם בדרך. ובכן, מה נשתנה עכשיו שיש להבהל? והרי זה אירע בשנה השניה לצאתם ממצרים (זבחים ק"ח:), ליתר דיוק, 15 חודש אחרי צאתם, וכבר שכחו עשרת המכות שה' הפליא במצרים? והרי מדובר פה על אנשים חשובים וכשרים. (רש"י על יג, ג).

הרב יצחק אריאלי (מחבר "עיניים למשפט" על השי"ס) מציין בספרו "מדרש אריאלי" – "דברי הסֵתֶתם הם דברי פיתוי של צביעות ודאגה כביכול שאם ייכנסו לא"י ויִחָרְשׁוּ את האדמה בשעת חרישה וכו' תורה מה תהא עליה?!. וכן "לא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן", טענה זאת היא "לשם שמים". (דף קסט) "אמנם המרגלים אמרו כביכול דברים של דאגה לעם ולטובתו, אבל פוֹנוֹנו ע"י נטיה פנימית שלהם", (דף קעב). כלומר, "העצה" שלהם היתה לטעון שיש בכניסה לא"י ירידה מן מדרגתם הרוממה כלומדי תורה מפיו של משה, שהוא "כלי ראשון" בקבלת התורה, ואין לקצר את תקופת הלימוד אצלו.

וכך כותב **הרב זיון** (בספרו "לתורה ולמועדים", דף 197): "הם היו מדור המדבר "דור דעה" וחשבו שעבודת ה' היא רק במחשבה שבמוח ולא במעשה. ולכן הוציאו דבה על הארץ, שהיא כ"כ מוגשמת עד שאי אפשר לבררה ולתקנה". כלומר, נכשלו ב"אל תהי צדיק הרבה" (קהלת ז, טז) ולא הבינו שמצב של לימוד בבית המדרש אצל משה רבנו שימש רק **הכנה** לחיי מעשה, בבואם לא"י. כדברי מהר"ל ("חיודשי אגדות", ב/קמג) "גדול תלמוד המביא לידי מעשה" שהמעשה הוא העיקר, וכן כתב "חתם סופר". וכמו ששינונו "לא המדרש עיקר, אלא המעשה". (אבות, א).

בזה נבין, באיזה כח נעמד ר' יהושע נגד האותות והמופתים של ר' אליעזר (בבא מציעא נט:), בכח של "אחרי רבים להטות". מבאר שם בהגהות מהרי"ץ חיות (ע"פ מו"נ ב,לט) שהקב"ה מסר בסיני את האיזון המוחלט. ה' הודיע את ההתנהגות הראויה, בשיקול מדוקדק, ואין להוסיף עליו ואין לגרוע. ולכן, לא ייתכן כלל שיבוא אח"כ במשך הדורות שום שינוי ממה שאמר אז (א"י"כ הוראת-שעה) וזהו המדויק בפסוק "חוקים ומשפטים צדיקים". (דברים ד, ח).

כאשר החשובים והכשרים הללו (המרגלים) שקדו להמשיך מצבם הנוכחי של ישראל, כשוקדים בלימוד ובהזנחת חיי-מעשה, **חטאו לאיזון התורני**. כלומר, כאשר האדם מתחסד יתר על המדה בכיוון אחד, קל ליצרו הרע לקלקלו, ולפרוץ בו במדה אחרת בכיוון ההפכי. וממילא, בהכרח נטו הם לעומתו לקלקול אחר: המגרעת הנפשית של חמדת כבוד ושררה. כי בכל סטיה מהאיזון מצד אחד, לעומתו תתבטא סטיה לכיוון הנגדי ג"כ. ולכן ספר הזוהר [שהובא לעיל] ידע למצוא מה שמצא.

בזה נבין ג"כ מדוע יהושע הוא זה שכמעט ונכשל. מפני שהיה "נער" משרת, מסדר הספסלים בבית הוועד, ופורס המחצלאות (במד"ר כא, יד). משה חשש פן מתוך הכנעתו, ייִכָּנַע לדעת "גדולי הדור".

ולכן העבירו דוקא אות י' מן שם 'שָׁרִי' – ליהושע. (סנהדרין קז:).

אמנם הרב אריאלי מפרש כי שרה עמדה בתוקף לגרש את ישמעאל, "כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק", כלומר מצוות הגירוש כמפורש ברש"י. (על גיטין ח: וכן רש"י על במדבר לג'ג וכן "אור החיים" עיי"ש היטב). רק נלע"ד הכוונה במדרש זה היא לקחת י' מן 'שָׁרִי', מן תקיפות דעתה של שָׁרִי, (ע"פ אריז"ל, אות י' מורה על "חכמה", וברוב חכמה רוב כעס" – קהלת א, ח), עד שגם אברהם נצטווה "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה". וכאן משה מסר ליהושע ע"י אות י' זו, סגולה של תקיפות הדעת, ללכת נגד הזרם של "חכמת" המרגלים. שאר שבטים, שלא היו צפויים להכשל מחמת "מדה טובה" (של ענוה), לא היה טעם למשה להתפלל עבורם.

מה שהוענק ליהושע שם "יה", כי בו מתחברים "שמים וארץ" (מנחות כט:). שנבראו בב' האותיות הללו.

- וכך כותב "שפת אמת" (שלח, תרמ"ה) – "הארת התורה היא תוך מעשה בראשית, והיא מעלה רמה, וקשה לתקן מלה דקיימא בעובדא, כדאיתא בזהר, והראָגָה – שהרי היו מוכנים לקבלת התורה ברצון שלם "נעשה ונשמע" אבל לבחינת א"י היה קשה להם לבוא. ובאמת קליפת כנען מסַתַּרְת את הקדושה והמרגלים לא השיגו לראות טוב הארץ, כדכתיב "אם יראו האנשים האלה" חוץ מיהושע וכלב, הגם שאינו בהתגלות, הבינו שיש בה הטוב הגנוז. בודאי אמרו המרגלים אמת, כי בהיותם במדבר היה טוב להם, ונראה להם שח"ו תהיה ירידה בבואם לארץ... אכן עיקר המכוון (של ציווי ה') הוא להעלות הכל (לקדושה) בכח הראשית וזהו בחינת א"י". וכן כתב "שפת אמת" בפרשת בהר (תרנ"ג) "שעל זה נברא האדם, לעשות ישוב בעולם, לא תוהו בראה, 'וכבשוה', שהאדם נברא לכבוש את הארץ לתקנה לצאת מן תוהו ובהו, והנה א"י יסוד כל הארץ ובה נמצא התיקון להתחבר לשמים". (ע"י שם י"ה"י) עכ"ל. (י-ה=15, והם חמש עשרה מעלות בתהלים קכ-קלד, עיין אריכות מהר"ל, "גבורות ה'", תחילת פרק נ"ט).
- וכך כתב גם כן אדמו"ר ר' צדוק: "זוכה לא"י שכוללת כל חמדות ותענוגי העולם, שכולם נטע ה' בא"י, ושם לוקח האדם כל העוה"ז יחד עם הקב"ה הנותן להם קדושה וחיים" ("ליקוטי מאמרים", דף 79).
- וכן כתב הגאון הנודע ר' עקיבא יהוסף שלזינגר (בעל "לב העברי") בספרו "תורת יחיאל" (לבראשית, דף שמ"ד) "אשר אמרו המרגלים שעדיף להתעכב במדבר וללמוד תורה ולא נתנה תורה אלא לאוכלי מן. לא כן אם יכנסו לארץ זה פונה לכרמו וזה לזיתו, תורה מה תהא עליה. ויהושע בן נון טען כנגדם 'עלה נעלה לירושת הארץ, וישוב א"י הוא המכריע וכדעת רז"ל (ברכות לה:). להיות תורתם עיקר ומלאכתם טפלה, ומזה ומזה אל תנח ידך...' עכ"ל.
- והדברים קרובים מאד לדברי "חתם סופר" (על סוכה דף לו. ד"ה דומה לכוש) שבפ' ראש השנה דרין, היה זורה גורן-שְׁעוּרִים(!), וזו מצוה כמו הנחת תפילין וככה הם כל מצוות ישוב א"י. זו לשונו: "שהעבודה בקרקע, גופה מצוה, משום ישוב א"י ולהוציא פירותיה הקדושים. ועל זה צינתה תורה 'ואספת דגנך'. ובעוז זורה השעורים לילה, משום מצוה. וכאילו תאמר לא אניח תפילין מפני שאני עוסק בתורה?! הכי נמי לא יאמר 'לא אאסוף דגני מפני עסק התורה'. ואפשר אפילו שְׁאָרֵי אומניות שיש בהם ישוב העולם, הכל בכלל מצוה" עכ"ל.
- וקרובים לדברי אדמו"ר מסוכצוב. ("שם משמואל" במדבר דף עד. / הביאו הדברים הנ"ל בשם ב"ח בפירושו לרות "משיב נפש").
- והדברים מבוארים ביתר העמקה בב"ח על טור או"ח (סי' ר"ח), בענין ברכת "ונאכל מפריה ונשבע מטובה" וכתב: "כי באכילת פירותיה אנו ניזונים מקדושת השכינה".
- וכן ב"שער המצוות" לאריז"ל (פרשת בהר, עמ' ס'): "והנה בימי החול אנו מבררים... ע"י מצוות המעשיות שאנו מקיימים ע"י מלאכה... וכל זה ע"י המצוות שעושים בני אדם בהם כנודע כי אין שום מלאכה בעולם הזה שאין בה קיום מצוות... בסוד בכל דרכך דעהו". עכ"ל. (וע"ע "בן יהודע", של מחבר: "בן איש חי", על עירובין יח: ד"ה ובאופן אחר).
- וכך כותב מהר"א דסלר: "שצריך להכניס גם את עוה"ז אל תחום הקדושה". ("מכתב מאליהו", ג/291).

עכשיו מובן מאד מדוע משה רבנו לא היה יכול להתמודד עם קלקולם של המרגלים. היות שהם באו בטענה "תורנית", שמיד בכניסתם של בניי לאי"י "כל אחד ואחד נכנס לכרמו וליניו ולשָׂדֵהוּ ואומרים, 'שלום עליך נפשי'" (לשון תדא"ר י"א) ותורה מה תהא עליה? ומשה לא היה יכול להכחיש עובדא זו, שמבחינה איכותית וכמותית, ההספק בתורה ירד. אבל בכל אופן, קָלָב צדק בצעקתו, "אָף בה' אל תמרודו" (במדבר יד, ט וכן הוא ביהושע כב/ פסוקים טז, יח, כב, כט). כי עיקר התפקיד הוא להשכיח שכינה במעשי ידינו עלי אדמות.

בהבנה זו של ענין אי"י, מעניין הדבר שדוקא צאצא של יוסף (=יהושע), הוא שלא נכשל בחטא מרגלים, כי הבין ענינה. כבר הרב אריאלי מציין כי נשמות יהושע וכלב החזיקו ניצוצות של משיח בן יוסף ומשיח בן דוד. ועוד, "יוסף הודה בארצו, ולכן נקבר בארצו" (מדרש דב"ר ב/ח) ולכן בנות צלפחד (צאצאי יוסף) היו מחבבות את הארץ ותבעו בה חלק. (מדרש במד"ר כא/ו)

מעורר "שפת אמת" (ויגש, תרל"א) –

"יתגלה לעתיד לבוא, שענייני עוה"ז עצמם הם מלא קדושה בפנימיות... ופנימיות זו היא בחינת יוסף, שומר הברית... ונראה שזהו בחינת יוסף שהיה בבית אדוניו המצרי, שבחינתו הוא להתדבק בה' אף שעושה עניני עוה"ז, לא יתפרד ממנו כלל".

מדת יוסף זו, של הליכות דרך ארץ ולא רק ההתעמקות בתורה, באו לידי ביטוי ב"העמק דבר" לנצי"ב (בראשית עמי, 361, 374 - מח/טז מט/כב, עיי"ש) ונלע"ד שזהו "יוסף קידש שם שמים בסתר". (סוטה לו:).
חושבני שבזה ענינו תשובה לשאלה רביעית הנ"ל.